

Irodalom:

- BEST, D.: (1991) *The Rationality of Feeling*, London, Falmer Press
- BOLTON, G.: (1984) *Drama as Education*, Essex, Longman
- BOLTON, G.: (1994) *A tanítási dráma elmélete*, Budapest, Marczibányi Téri Művelődési Központ
- BRECHT, B.: (1970) Az elidegenítési effektus, In: LENGYEL Gy. (szerk.): *A színház ma*, Budapest, Gondolat
- FOUCAULT, M.: (1986) Polemics, Politics and Problematizations (Paul Rabinov interjúja), In: RABINOV, P. (ed.): *The Foucault Reader*, Harmondsworth, Penguin
- GABNAI K.: (1985) *Drámajátékok*, Budapest, Tankönyvkiadó
- HEATHCOTE, D.: (1971) *Three Looms Waiting*, videófilm, BBC Omnibus
- HEATHCOTE, D.: (1984) Material for Significance, In: JOHNSON, L. – O’NEILL, C. (eds.): *Dorothy Heathcote: Collected Writings on Education and Drama*, London, Hutchinson
- HIRST, P. H. – PETERS, R. S.: (1970) *The Logic of Education*, London, Routledge and Kegan Paul
- MCGREGOR, L. – TATE, M. – ROBINSON, K.: (1977) *Learning through Drama*, London, Heinemann Educational
- POLÁNYI M.: (1994) *Személyes tudás I-II.*, Budapest, Atlantisz
- SLADE, P.: (1958) *An Introduction to Child Drama*, University of London Press
- SZAUDER E.: (1994) A dráma oktatásának legnevesebb angolszász képviselői, In: SZAUDER E. (szerk.): *Dráma – Oktatás – Nevelés*, szöveggyűjtemény, Budapest, Bárzsi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola
- SZAUDER E.: (1998) *Egy lehetséges dráma-modell*, Kaposvár, Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola
- SZAUDER E.: (2001) A drámatanítás lehetőségei óvodáskorban, In: KAPOS L. (szerk.): *Drámajáték óvodásoknak*, Magyar Drámapedagógiai Társaság, Budapest
- TANSLEY, A. E. – GULLIFORD, R.: (1965) *The Education of Slow Learning Children*, London, Routledge and Kegan Paul
- TAYLOR, P.: (1998) *Redcoats and Patriots: Reflective Practice in Drama and Social Studies*, Portsmouth, NH, Heinemann
- TOMLINSON, R.: (1982) *Disability, Theatre and Education*, Souvenir Press, London
- WAY, B.: (1967) *Development through Drama*, London, Longman

Vasútépítés

Brian Woolland

A következőkben, az egyértelműség kedvéért – illetve annak érdekében, hogy a különböző tantervi területeken végzett munka jól nyomon követhető legyen – a foglalkozás leírásában¹ megkülönböztetem egymástól a „játék-időt” és a „tanóra-időt”, azaz a szerepen kívül végzett tevékenységet. A valóságban ez a különbség nem volt ilyen egyértelmű: a „tanóra-időbe” beleszámítom a könyvtári kutatómunkát, a házi feladatokat, az udvaron végzett tevékenységformákat és a helyi múzeum meglátogatását is.

A drámapunka során a következő munkaformákat alkalmaztuk:

- kiscsoportos munka – szerepen kívül, illetve szerepben
- fórum-színház
- állóképek
- mimes játék
- írás szerepben
- teljes csoportot bevonó improvizáció

Célkitűzések

1. Annak vizsgálata, hogy milyen hatással van a vasútépítés egy önálló, zárt közösség életére.
2. A lojalitás és az egyéni életmód megváltozása között fellépő konfliktus vizsgálata.
3. A természettudományos kutatással és a műszaki tudományokkal kapcsolatos ismeretek iránti érdeklődés felkeltése; lehetőség a gyermekek számára ezen képességterületek fejlesztésére.

Tanóra-idő

A drámapunkát megelőzően adatokat gyűjtöttünk a XIX. századi emberek életéről, ezen belül például korabeli, az adott területet a vasútépítés előtti állapotában bemutató térképeket elemeztünk.

¹ Eredeti mű: *The Teaching of Drama in the Primary School*; Longman, London, 1993

Minden tanulónak meg kellett neveznie legalább egy olyan tárgyat, melyet az elmúlt 150 év során találtak fel. „Mi mindent használunk mi, amit a száz évvel ezelőtt élt emberek nem ismerhettek?”

Játékidő

Páros gyakorlat: mimes játék. A pár egyik tagja valamilyen egyszerű tevékenységet végez, melyhez modern eszközöket használ. A másiknak ugyanezt a tevékenységet XIX. század elején is létező eszközökkel kell elvégeznie. (Például: az egyik résztvevő a hűtőszekrény és a villanytűzhely segítségével reggelit készít magának; a másik megfeji a tehenet, vizet húz a kútból, tűzfát vág, meggyújtja a tüzet, a tyúkok alól tojásokat vesz ki stb.)

Megtervezünk egy képzeletbeli kisvárost (legyen, mondjuk, Seatown). A gyerekek kisebb csoportokban egy-egy foglalkozási csoportot választanak maguknak (földművesek, bányászok, kereskedők, molnárok stb.), majd állóképben bemutatják munkájukat. A tanár értelmezi a látottakat.

A szereppel való kapcsolat erősíthető kiscsoportos improvizációkkal, melyekben egy-egy problémahelyzet jelenik meg: egy szekér eltört, kevés a munkalehetőség a farmon vagy a malomnál stb. A tanár egy olyan helyi tanácsos szerepébe lép, aki most tért vissza egy hosszabb utazásról. Azt a megbízást kapta, hogy az egyházmegye lakosság-nyilvántartását tegye rendbe, hozza naprakész állapotra. Vissza kell még mennie a városba, de ehhez meg kell patkolni a lovát, meg kell javítani a hintóját, neki magának pedig ételre és italra van szüksége. Sokat beszél az utak rossz állapotáról és ezek következményeiről.

A tanár által játszott szerep legyen semleges, kerüljön minden konfliktust: egyértelműen közvetítő szerep. A lovak patkolása, a hintó javíttatása tehát csak arra szolgál, hogy kapcsolatot teremthessen az egyes csoportokkal, illetve értelmet és fókuszot adhasson munkájuknak.

Tanóra-idő

A gyerekek a könyvtárból kölcsönzött könyveket és eredeti dokumentumokat tanulmányoznak: megvizsgálják, milyen is volt egy korabeli lakosság-nyilvántartás. Ezt követően megszerkesztik saját „nyilvántartásukat”, mellyel megerősítik korábban felvett szerepeiket.

További kutatásokat folytatnak az 1840-es években élt emberek életmódjára vonatkozóan.

Játékidő

A tanár szerepben visszatér, hogy átvegye az új összeírólapot; beszél a nyilvántartás fontosságáról. Lelkesen beszél továbbá egy különleges gőzmasináról, amit a saját szemével is látott, miután utazása során egy újsághírből értesült létezéséről.

A leírás egy korabeli forrásból származott. Amikor csak lehetséges, használjunk korabeli dokumentumokat. Ezek segítségünkre lehetnek abban, hogy megerősítsük és hitelessé tegyük a gyerekek számára az időbeli ugrást, az adott esetben pedig felvezeti az újságot mint a fikcióban szereplő tárgyat, ezzel pedig átvezet a szerepben végzett írásos munkába.

A tanár behoz egy nagy, de hiányos térképet, mely a falut és környékét ábrázolja, és közli, hogy megkeresték őt a vasútépítők, akik egy vasútvonalat építenének Seatown-ba, ehhez azonban egy naprakész térképre van szükségük. A térképről leolvasható, hogy Seatown közel van a tengerhez, van természetes kikötője, a környező nagyobb településektől azonban hegyek és mocsarak választják el.

Tanóra-idő

A térképpel végzett munka során foglalkozunk a térképjelekkel, magasságvonalakkal, koordinátákkal, illetve néhány egyszerűbb térképolvasási gyakorlatot végzünk. A gyerekek kiegészítik a kapott térképet.

Újabb háttéranyagok is rendelkezésre állnak a kutatáshoz: könyvek, fényképek, térképek, dokumentumok, a vasútépítésről szóló levelek, régi újságok, nyomtatványok stb.

Játékidő

Az állóképek felidézését követően a tanár elmondja, hogy újabb szerepbe fog lépni. Gyűlést tartunk, melyen a tanár mint vasútépítő mérnök vesz részt. Nála van az osztály által készített térkép, melyet egy „barátja” juttatott el hozzá; megköszöni a csoport kiváló munkáját.

„Én mérnök vagyok, nem kutató. Önök mindannyian sokkal jobban értenek nálam a kutatáshoz. Mi egy olyan vasútvonalat szeretnénk építeni, amely összeköti Seatownt a környező nagyvárosokkal. Szükségünk van az önök segítségére.”

A megbeszélés alatt egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a vasútvonal igen drága lesz, mivel alagutakat kell fúrni a hegyekbe és viaduktokat kell emelni a mocsarak fölé. A költségek csökkentése érdekében a vasúttársas-

ság a városon keresztül építené meg a pályát, amely így keresztülhúzódna a gyerekek által magukénak mondott termőföldek többségén is. A többség szeretné megépíttetni a vasutat, de néhányan azt szeretnék, ha minden változatlan maradna: meg akarják akadályozni a vasútépítést.

A csoport két szembenálló félre osztása mindenekelőtt *szervezési problémákat* vet fel. Nem csak annak áll fenn a veszélye, hogy a dráma túlságosan konfrontálja a szembenállókat, de a fókusz is „kettészakad”, s ez zavarokhoz, valamint a kontroll lehetőségének megszűnéséhez vezethet. Mindezen veszélyek elkerülhetőek, ha *több tanár* együttes jelenlétére is mód van. Amennyiben a tanár egyedül dolgozik az osztállyal, akkor az egyik lehetőség, hogy az egyes csoportokat egymás után vizsgálják: először *mindannyian* a kutatáshoz csatlakozó városlakókat játszhatják, ezután *mind* az ellenzők szerepébe lépnek. A véleményütköztetés ugyanakkor lehetőséget teremt a vitakészség alakítására vagy fejlesztésére, valamint a rábeszélés, az egymás iránti figyelem és a kompromisszumkötés formáinak vizsgálatára.

Tanóra-idő

A vasútvonalakat, egyenes és emelkedő szakaszokat érintő megbeszélés és vizsgálódás. A kutatási módszereket érintő tudománytörténeti vizsgálódás. Az iparosodás következményeinek megvitatása: válaszkeresés arra a kérdésre, hogy mi történne, ha az emberek *nem* engednék megépíteni a vasútvonalakat. Nem vizsgáljuk azonban egy ilyen döntés következményeit a mi saját drámánkban.

Játékidő

A gyerekek kisebb csoportokban kezdenek dolgozni, folytatják a mindennapi tevékenységeket érintő improvizációkat, de azzal a megkötéssel, hogy abban valamikor beszélniük kell a vasútvonalról is. A tanár sorra járja az egyes csoportokat, időről időre a többiek figyelmét is felhívja az egyes kiscsoportokban végzett munkára: „Nézzük meg, mi történik ebben a pillanatban a város egyes részein!” Ezt követően reflektál a látottakra, hallottakra: „A dolog heves érzelmeket váltott ki az emberekből. Akármilyen történjék is, a város már soha többé nem lesz olyan, mint régen.”

A szembenálló felek *állóképes* megjelenítése, majd rövid jelenet következik, melyben négy földműves és a vasútmérnök (tanár a szerepben) vesz részt; a mérnök megpróbálja rávenni a gazdákat, hogy földjeiket adják el a vasúttársaságnak. A tanár azzal indokolja ajánlatát, hogy a vasút új piacokat fog megnyitni a gazdák számára. Az adott órán ez meggyőzte a gyerekeket!

Úgy tűnhet, hogy ezzel a drámának vége is van. A gyerekek túl könnyen ráálltak, hogy eladják földjeiket és házaikat. Az ilyen típusú drámamunkában ugyanis nem az a cél, hogy a gyerekek a valóban megtörtént eseményeket megjelenítsék, hanem az, hogy feltárják és megértsék az iparosodás által felszínre hozott *dilemmákat*. Ebben az esetben a dráma látszólag leegyszerűsítette a gyerekek előtt álló problémákat. Efelé hatott a tanár által kezdetben felvett, a konfrontációt kerülő közvetítői szerep és a szerephez tartozó lelkesedés is.

Nincs azonban minden veszve! Ennek a drámaformának (amikor a narratív forma több héten keresztül szervezi a munkát) az az egyik előnye, hogy a gyerekek és a tanár is többször szerepet válthat, s ez lehetővé teszi a téma többszemponútú vizsgálatát.

A dráma azzal ér véget, hogy a vasútmérnök szerződést ajánl azoknak a városiaknak, akik munkát szeretnének vállalni a vasútvonal kiépítésénél.

Tanóra-idő

A térképen bejelölik az eladásra került területeket. A gyerekek kutatást folytatnak, hogy összeállítsák a vasút megépítéséhez szükséges anyagok listáját. Egy csoport (számítógéppel) jelentést készít a városban folyó munkálatokról. Mások (szerepben) levelet írnak az ország más tájain élő rokonaiknak és barátaiknak az építkezésről, melyekben lelkesen szólnak arról, hogy a vasút elkészülte után milyen egyszerű lesz majd meglátogatniuk egymást. Lassan formálódik egy híd megépítésének terve is. A mocsarak mely részére épüljön ez a híd? (Modell-alkotás; rajzolás; az anyagfajták tudományos vizsgálata és történeti kutatások)

Játékidő

Amikor arra a legközelebbi lehetőség nyílik az osztállyal végzett munkában, a tanár visszautal a dráma eddigi „meséjére”: kitér az egyes kiscsoportok eddigi munkájából származó információkra, majd a következőképpen zárja a beszélgetést:

„Úgy tűnt tehát, hogy a mérnök elvégezte a munkáját. Éppen készült visszautazni a vasúttársaság irodájába, amikor hirtelen eszébe jutott, hogy a városka közepén, éppen ott, ahová a társaság a vasútállomást tervezte, egy régi házban él egy öregember, aki semmiképpen nem akart kiköltözni a házából.”

A tanár megkérdezi a gyerekeket, hogy mit tudnak az öregemberről. Együtt „létrehozzák” a figurát, melyet aztán a tanár vesz fel. A *fórum-színház* mint eszköz alkalmazásán keresztül a gyerekeknek meg kell próbálniuk rávenni az öreget háza és földje elhagyására.

Levél érkezik a vasúttársaságtól, melyben tájékoztatják a várost, hogy amennyiben nem biztosítja hiánytalanul a tervekben szereplő földterületet, akkor a társaság visszalép a szerződés teljesítésétől.

Tanóra-idő

Az 1840-es, 1890-es évekből származó, illetve mai Anglia-térképeket vizsgálunk. Szenvedtek-e valamilyen gazdasági hátrányt azok a települések, amelyeket *nem* kapcsoltak be a vasúthálózatba?

Játékidő

A feszültség adott. Hogyan veszik rá az öreget háza elhagyására. Rá kell beszélniük? Morálisan nincsenek könnyű helyzetben. Kegyetlen és nehéz dilemma előtt állnak. Kutatásaik eredményeképpen tudják, hogy a vasút hiánya a város gyors hanyatlását fogja jelenteni. Úgy döntenek, hogy erőszakot fognak alkalmazni az öregemberrel szemben.

A tanár valószínűleg kísértést érez arra, hogy az ilyen, erkölcsileg bizonytalan pillanatokban megállítsa a drámát, de épp ezek a pillanatok alkalmasak a leginkább arra, hogy tanulási helyzeteket teremtsünk általuk. Ha meg akarjuk vizsgálni a tettek következményét, döntéshelyzeteket kell teremtenünk.

Miután megfenyegették az öreget (akinek szerepét minden esetben a tanár veszi fel), ő végül beletörődik háza elhagyásába. A vasút megépülhet. Úgy tűnik, győztek. A tanár arra kéri őket, hogy készítsenek *két* olyan állóképet, amely a városlakók érzelmeit tükrözi: az első a vasútépítés feletti örömeiket, a második pedig a hajléktalanná vált öreggel kapcsolatos gondolataikat ábrázolja.

A tanár arra kéri a tanulókat, hogy gondolják végig, akarnak-e mondani valamit az öregnek. „Aki szeretne mondani valamit, jöjjön ide, és mondja el neki most!”

A gyerekek számos gondolatukat elmondják az öregnek, és a foglalkozásnak ezzel a végére is értünk. Az erkölcsi kérdésekről azonban így sokkal többet tanulhattak, mint akkor, ha nem engedjük fenyegetődni, agresszívvé válni őket az öreggel szemben.

Annak ellenére, hogy ez az óra itt ér véget, ez nem jelenti szükségszerűen a téma lezárását. Mi történik az öregemberrel? Mi történik a vasútépítés során? Mit mondanak tíz év elteltével azok az emberek, akik elhagyták otthonaikat, és a nagyvárosba mentek munkát vállalni? A foglalkozás könnyen átvezethet minket a viktoriánus Anglia más aspektusainak vizsgálatához is.

A fenti óratervben egy kulcsfontosságú elágazás jelenik meg: az, hogy a gyerekek akarják-e a vasút megépülését vagy sem. A dráma nem ezen álláspontok *lehetséges következményeinek* megvitatásából építkezik, hanem abból, hogy meghozzuk ezt a döntést, és viseljük annak konzekvenciáit.

Egy másik, hasonló alaphelyzetre épülő drámában az osztály hevesen elutasította a mérnök felajánlását. Ettől a dráma fókuszja alapvetően megváltozott: hogyan küzdenek meg az emberek a falvak elsorvadásával, a piacok és a munkalehetőségek elvesztésével? Ebben az osztályban a gyerekek elhatározták, hogy kivándorolnak! A dráma pedig folytatódott – és mint mindig, ekkor is szemben találtuk magunkat a történelem, a földrajz és a természettudományok köréből származó izgalmas kutatási területekkel.

Fordította: Szauder Erik

Tartuffe

Gyevi-Bíró Eszter

Csoport: 13-14 évtől felfelé ajánlott játék – drámagyakorlattal rendelkező csoportnak és olyan drámatanárnak, akinek nem ez lesz az első órája.

Időtartam: Két vagy három tanítási óra.

Tanulási terület: A valódi értékek felismerhetősége és megbecsülése, másképpen fogalmazva az igazság felismerésének lehetősége – a hamissal szemben.

Téma: Az interneten való ismeretség fontosabbá válik egy fiatal fiú számára, mint a való élete szereplői és történései. Pedig az, aki iránt érdeklődik, akit lassan megszeret, akit fontosnak tart és megbízik benne, az nem